

Μαρία Καντίρη

(Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης)

Το πρόβλημα της Υπερδνειστερίας: νομικά ζητήματα, προοπτικές επίλυσης, σημερινή κατάσταση

The Transnistrian issue: legal aspects, prospects of resolving, current situation

Abstract

The conflict over the Transnistrian region dates back to the end of the Soviet Union and the establishment of an independent Moldovan state. However, until recently very little tangible progress has been made towards a sustainable conflict settlement. With the resumption of official talks in the 5+2 conflict settlement process, the Transnistrian issue is now relatively high up on the political agenda of all the parties involved and the need for maintaining this current positive momentum and developing creative solutions has taken on added importance. This paper offers an up-to-date analysis of the situation in Moldova and the Transnistrian region, placing it in a wider regional context and examining the positions of the key actors in the conflict settlement process such as the European Union (EU), the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Russia, Ukraine, Romania and the United States of America (USA). It also examines the key legal aspects of this “frozen” conflict and assesses the legal or quasi-legal arguments made by the Government of Moldova and the separatists. Against this background and drawing on an analysis of existing proposals and memorandums that have been proposed for the conflict settlement, it examines the prospects of resolving and offers a number of suggestions for a sustainable settlement for the Transnistrian conflict in Moldova, emphasising the need to focus on outcomes that ensure a viable Moldovan state. Finally the paper presents the current situation of Transnistria, its economic situation and the fact that although it has its own government, parliament, military and currency, it remains unrecognized internationally.

Key words: Moldova, Transnistria, legal aspects, prospects of resolving, current situation

1. Εισαγωγή

Η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης πριν από περίπου 22 χρόνια (25 Δεκεμβρίου 1991) σήμαινε το οριστικό τέλος της εποχής του Ψυχρού Πολέμου και την έναρξη της μεταψυχροπολεμικής περιόδου, η οποία επέφερε τεράστιες γεωπολιτικές αλλαγές σε παγκόσμιο επίπεδο. Ένα από τα αποτελέσματα αυτής της κατάρρευσης ήταν το ξέσπασμα εθνοτικών συγκρούσεων στον πρώην σοβιετικό χώρο (Νότια Οσσετία, Αμπχαζία, Ναγκόρνο - Καραμπάχ, Υπερδνειστερία) στις οποίες εμπλέκονται περιφερειακές και παγκόσμιες δυνάμεις προκειμένου να προωθήσουν τα συμφέροντά τους στον χώρο της Ευρασίας.

Το θέμα που πραγματεύεται η παρούσα εργασία είναι το πρόβλημα της απόσχι-

σης της Υπερδνειστερίας από το κράτος της Μολδαβίας, τα νομικά ζητήματα που σχετίζονται με αυτή και η εικόνα της σημερινής της κατάστασης. Επίσης, θα αναφερθούν τα διάφορα σχέδια που έχουν προταθεί για την επίλυση του προβλήματος όλα αυτά τα χρόνια, καθώς και οι προοπτικές επίλυσης που υπάρχουν για την οριστική διευθέτηση του ζητήματος.

2. Το κράτος της Μολδαβίας

Η Μολδαβία (Δημοκρατία της Μολδαβίας) βρίσκεται στη νοτιοανατολική Ευρώπη και συνορεύει δυτικά με τη Ρουμανία και βορειοανατολικά με την Ουκρανία (βλ. χάρτη 1). Αποτελεί την πολιτική και εδαφική συνέχεια της Σοβιετικής Δημοκρατίας της Μολδαβίας, η οποία ανεξαρτητοποιήθηκε τον Δεκέμβριο του 1991, ύστερα από τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Η πρωτεύουσα της είναι το Κισινάου (Chisinau). Η έκταση της είναι 33.846 τ.χ.μ. και ο πληθυσμός της ανέρχεται στα 4.489.700 άτομα, σύμφωνα με την απογραφή του 2004. Η πληθυσμιακή της σύνθεση αποτελείται από 64,5% Μολδαβούς, 8,4% Ουκρανούς, 5,9% Ρώσους, 4,4% Γκαγκαούζους, 2,2% Ρουμάνους και 1,9% Βούλγαρους¹.

Χάρτης 1

Στο ανατολικό τμήμα της Μολδαβίας βρίσκεται η Υπερδνειστερία (Transnistria ή Transdnistria) που γειτνιάζει με την υπόλοιπη Μολδαβία σε έκταση 411 χιλιομέτρων κατά μήκος του ποταμού Δνειστερου - στον οποίο οφείλει και το όνομά της (βλ. χάρτη 1). Η Υπερδνειστερία, με πρωτεύουσα το Τίρασπολ (Tiraspol) έχει έκταση 4.163 τ.χ.μ. και πληθυσμό γύρω στους 550.000 κατοίκους. Σύμφωνα με την απογραφή που έγινε το 2004, η πληθυσμιακή της σύνθεση αποτελείται από 31,9% Μολδαβούς, 30,4% Ρώσους, 28,8% Ουκρανούς και 8,9% από άλλες εθνότητες (Βούλγαροι, Γερμανοί, Γκαγκαούζοι κ.ά.)².

Κατά τη διάρκεια της κυριαρχίας της σοβιετικής υπερδύναμης στην περιοχή έγιναν συνεχείς προσπάθειες για τη δημιουργία μιας ξεχωριστής εθνικής ταυτότητας στην περιοχή της Μολδαβίας, σε σχέση με αυτή της Ρουμανίας. Οι κάτοικοι ονομάστη-

¹ Ιστοσελίδα της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης, "Minorities Rights Group International"
<http://www.minorityrights.org/5019/moldova/moldova-overview.html>

² Ιστοσελίδα της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης, "Minorities Rights Group International"
<http://www.minorityrights.org/?lid=5195>

καν Μολδαβοί και προκειμένου η αλλαγή αυτή να καταστεί δυνατή εισήχθη το κυριλικό αλφάβητο, με αποτέλεσμα τα Μολδαβικά να γίνουν η επίσημη γλώσσα του κράτους, το 1989. Ωστόσο, αυτή η πρώτη επίσημη κρατική πράξη ήταν η αιτία για να δημιουργηθούν οι πρώτες αντιδράσεις. Η καθιέρωση δηλαδή της Μολδαβικής ως επίσημη γλώσσα του κράτους, προκάλεσε την αντίδραση των Σλαβικών πληθυσμών, των Ρώσων και των Ουκρανών, κυρίως της Υπερδνειστερίας, οι οποίοι αποτελούν περίπου το 60% του πληθυσμού και δεν ήθελαν τα Μολδαβικά ως επίσημη γλώσσα του κράτους, αλλά τα Ρωσικά. Σύμφωνα με άλλη πηγή, το πρόβλημα ανάμεσα στις δύο πλευρές ξεκίνησε όταν οι Μολδαβοί εθνικιστές έθεσαν ανοιχτά το ζήτημα της ένωσης της Μολδαβίας με τη Ρουμανία³. Έτσι, στις 2 Σεπτεμβρίου του 1990 οι κάτοικοι της Υπερδνειστερίας πήραν την απόφαση να διακηρύξουν την ανεξαρτησία τους.

3. Ο πόλεμος της Υπερδνειστερίας

Η διακήρυξη της ανεξαρτησίας των κατοίκων της Υπερδνειστερίας, σε συνδυασμό με το γλωσσικό ζήτημα που ήταν η αφορμή, δημιούργησε ταραχές. Αυτές σταδιακά πήραν τη μορφή ανοιχτών συγκρούσεων και κορυφώθηκαν το καλοκαίρι του 1992⁴. Αντιμαχόμενοι ήταν οι ρουμανικής καταγωγής Μολδαβοί και οι Σλάβοι, ρωσικής και ουκρανικής καταγωγής, στην πλειοψηφία τους κάτοικοι της Υπερδνειστερίας. Ο πόλεμος σταμάτησε όταν οι Υπερδνειστερίοι, με τη βοήθεια Κοζάκων και άλλων εθελοντών από τη Ρωσία και την Ουκρανία, κατάφεραν να νικήσουν τις Μολδαβικές δυνάμεις⁵. Ο τραγικός απολογισμός όμως της σύγκρουσης, η οποία θεωρείται από τις αγριότερες που έγιναν στον χώρο της πρώην Σοβιετικής Ένωσης⁶, ήταν εκατοντάδες νεκροί και άνθρωποι που έμειναν ανάπηροι.

Το αποτέλεσμα του πολέμου ήταν η de facto απόσχιση της Υπερδνειστερίας από την υπόλοιπη молδαβική επικράτεια και η αυτοανακήρυξή της ως Υπερδνειστεριακή Μολδαβική Δημοκρατία (PMR). Από τότε υπάρχει κατάπαυση του πυρός αφού στις 21 Ιουλίου του 1992 οι αρχές του Κισινάου και οι αρχές του Τίρασπολ υπέγραψαν σύμφωνο εκεχειρίας⁷.

4. Η 14^η Ρωσική στρατιά

Κατά τη διάρκεια των ένοπλων συγκρούσεων η молδαβική κυβέρνηση κατηγορούσε τις δυνάμεις της ανατολικής όχθης ότι υποστηρίζονταν από τη ρωσική κυβέρνηση. Η κατηγορία αυτή θα λέγαμε πως δεν είναι καθόλου αβάσιμη, αφού βασικά πρόσωπα της 14^{ης} πρώην σοβιετικής στρατιάς είχαν ενεργό ρόλο στην υποστήριξη των αυτονομιστών. Η 14^η Ρωσική στρατιά, οργανωμένη και αποφασισμένη, με αρχηγό τον

³ Εφημερίδα «Ριζοσπάστης», (1998), Διαπραγματεύσεις για την Υπερδνειστερία

<http://www.2.rizospastis.gr/story.do?id=3719535&publDate=1998-03-21%2000:00:00.0>

⁴ Belitser N.: "Transnistrian Conflict: State of Affairs and Prospects of Settlement" (2012) <http://www.blackseanews.net/en/read/55025>

⁵ ό.π. Belitser N.: "Transnistrian Conflict: State of Affairs and Prospects of Settlement" (2012)

Επίσης: Andersen A.: "The Conflict in Transnistria: National Consensus is a Long Way off. (1990 - present)"

http://www.conflicts.rem33.com/images/moldova/nistru_konflikt.htm

⁶ Γραμματικός Β.: *Η Διεθνής προστασία των μειονοτήτων και η αντιμετώπισή τους στα παρεξείνια κράτη της Ε.Σ.Σ.Δ.* (εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010) σελ. 269

⁷ Ιστοσελίδα της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης "Minorities Rights Group International"

<http://www.minorityrights.org/?lid=5195>

Alexander Lebed, ο οποίος ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής στους αυτονομιστές, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη μάχη της Υπερδνειστερίας. Σταθμευμένη στην περιοχή, ενεπλάκη στη μάχη την κατάλληλη στιγμή και προκειμένου να σταματήσει η αιμοτοχυσία, άνοιξε πυρ κατά των Μολδαβών, βοηθώντας με αυτόν τον τρόπο τους Υπερδνειστερίους να νικήσουν. Μάλιστα στα πλαίσια της εκεχειρίας που υπογράφηκε, ένα μέρος του ρωσικού στρατού θα βρισκόταν μόνιμα κατά μήκος του ποταμού Δνειστερου προκειμένου να διατηρεί την τάξη και την ειρήνη⁸.

5. Νομικά ζητήματα

Ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα στην Υπερδνειστερία είναι η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁹ - βρίσκεται σε χειρότερη κατάσταση από την Μολδαβία¹⁰. Επικρατεί διαφθορά στο νομικό σύστημα αφού δεν αποδίδεται πάντα δικαιοσύνη, σημειώνονται περιστατικά απάνθρωπης κακομεταχείρισης των φυλακισμένων, ενώ οι συλλήψεις και οι μηνύσεις που είναι υποκινούμενες από κάποια πολιτική σκοπιμότητα, αποτελούν συχνό φαινόμενο¹¹. Δεν υπάρχει ελευθερία λόγου, αφού τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ελέγχονται από την κυβέρνηση και υπόκεινται σε περιορισμούς¹², γίνονται διακρίσεις όσον αφορά το φύλο και το θρήσκευμα, κλείνουν σχολεία που χρησιμοποιούν το λατινικό αλφάβητο, ενώ απαγορεύεται στους Μολδαβούς κατοίκους, οι οποίοι αποτελούν τη μειονότητα της Υπερδνειστερίας, να μετακινούνται από ή προς την Υπερδνειστερία καθώς επίσης και το δικαίωμα του «συνεταιρίζεσθαι»¹³.

Ένα άλλο σημαντικό θέμα τόσο για την Υπερδνειστερία όσο και για την Μολδαβία είναι το οργανωμένο έγκλημα που απορρέει αφενός από την έλλειψη ενός ανεξάρτητου Υπουργείου Δικαιοσύνης και αφετέρου από τη μεγάλη φτώχεια που υπάρχει στον χώρο της Μολδαβίας, αφού η Μολδαβία θεωρείται από τα πιο φτωχά κράτη στην Ευρώπη. Το οργανωμένο αυτό έγκλημα σχετίζεται με δραστηριότητες λαθρεμπορίου που αφορούν κλεμμένα αυτοκίνητα, όπλα, διακίνηση ναρκωτικών, αλκοόλ ακόμη και ανθρώπων¹⁴. Εκτός από αυτά τα καθημερινά προβλήματα υπάρχουν και κάποια σοβαρά

⁸ Butin F.: Human Security Journal (2007) 3 “A Human Security Perspective On Transnistria Reassessing The Situation Within The “Black Hole Of Europe”, p. 15

http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/5385~v~A_Human_Security_Perspective_on_Transnistria_Reassessing_the_Situation_Within_the_Black_Hole_of_Europe.pdf

⁹ Μάλιστα το ζήτημα της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Υπερδνειστερία τέθηκε και ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου βλ. Γραμματικός Β.: *Η Διεθνής προστασία των μειονοτήτων και η αντιμετώπισή τους στα παρευξείνια κράτη της Ε.Σ.Σ.Δ.* (εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010), σελ 285

¹⁰ Η Μολδαβία έχει οργανώσει νομικό πλαίσιο για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των μειονοτήτων που διαθέτει (Γκαγκαουζία και Υπερδνειστερία) βλ. Γραμματικός Β.: *Η Διεθνής προστασία των μειονοτήτων και η αντιμετώπισή τους στα παρευξείνια κράτη της Ε.Σ.Σ.Δ.* (εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010), σελ 269-274

¹¹ Wolff St. “The Transnistrian Issue: Moving Beyond The Status-Quo” (2012) p. 13

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/224472/evidence-stefan-wolff-the-transnistrian-issue.pdf

¹² ό.π. Wolff St. “The Transnistrian Issue: Moving Beyond The Status-Quo” (2012) p. 13

¹³ Γραμματικός Β.: *Η Διεθνής προστασία των μειονοτήτων και η αντιμετώπισή τους στα παρευξείνια κράτη της Ε.Σ.Σ.Δ.* (εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010), σελ 284-285.

¹⁴ Butin F.: Human Security Journal (2007) 3 “A Human Security Perspective On Transnistria Reassessing The Situation Within The “Black Hole Of Europe”, p. 18

http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/5385~v~A_Human_Security_Perspective_on_Transnistria_Reassessing_the_Situation_Within_the_Black_Hole_of_Europe.pdf

νομικά ζητήματα που πρέπει να εξετασθούν, καθώς το διεθνές δίκαιο παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμάχη Μολδαβίας - Υπερδνειστερίας. Γι' αυτό τον λόγο θα γίνει αναφορά στο δικαίωμα στην εδαφική ακεραιότητα σύμφωνα με την αρχή *uti possidetis juris* καθώς επίσης και στην αρχή της αυτοδιάθεσης.

Η αρχή της αυτοδιάθεσης θεσμοθετήθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, το 1945, και αποτελεί το πρώτο νομικά δεσμευτικό κείμενο που θέτει τις βάσεις για μια ειρηνική και φιλική σχέση μεταξύ των λαών¹⁵, καταδικάζει ωστόσο κάθε ενέργεια απόσχισης που αποσκοπεί σε μερική ή ολική διάσπαση της εθνικής ενότητας και της εδαφικής ακεραιότητας οποιουδήποτε κράτους¹⁶. Θα λέγαμε, λοιπόν, ότι το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης αναγνωρίζεται από τον Χάρτη μέχρι του σημείου που αυτό σχετίζεται με το δικαίωμα αυτοκυβέρνησης των λαών αλλά όχι με το δικαίωμα της απόσχισης από το κυρίαρχο κράτος.

Η αυτοδιάθεσή της Υπερδνειστερίας είναι διαφιλονικούμενη, αφού από το 1992 συνεχίζει να ισχυρίζεται ανεξαρτησία και να διατηρεί κυριαρχία στην περιοχή της, αλλά δεν αναγνωρίζεται από κανέναν. Επειδή μάλιστα το Διεθνές Δίκαιο δεν παρέχει δικαίωμα στην απόσχισή, οι κάτοικοι της Υπερδνειστερίας στηρίζουν τις απαιτήσεις τους στην αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης, παραβλέπουν τις άλλες νομικά δεσμευτικές αρχές και κάνουν έκκληση για διεθνή αναγνώριση. Πιο συγκεκριμένα, ένας από τους βασικούς ισχυρισμούς των αρχών της Υπερδνειστερίας αποτελεί το δικαίωμα στην αυτονομία, το οποίο το στηρίζουν στο γεγονός ότι το έδαφος της Υπερδνειστερίας δεν ήταν ποτέ μέρος της Βεσσαραβίας, αλλά έχει μια ιστορία ως αυτόνομη δημοκρατία στο εσωτερικό της Ουκρανίας¹⁷. Από την άλλη, οι κάτοικοι της Μολδαβίας, κάνοντας επίκληση στο δικό τους δικαίωμα στην αυτοδιάθεση συνηγορούν υπέρ της υπεροχής της εδαφικής ακεραιότητας και ζητούν την απομάκρυνση των ρωσικών στρατευμάτων από την περιοχή.

Η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας είναι μια άλλη θεμελιώδης αρχή του διεθνούς δικαίου η οποία θεμελιώθηκε και αυτή στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να προστατευτεί η εδαφική κυριαρχία και ακεραιότητα ενός κράτους και να καταδικαστεί η χρήση βίας για την κατάληψη εδαφών και η αλλαγή των συνόρων¹⁸. Η Μολδαβία στηρίζεται στην αρχή της εδαφικής ακεραιότητας διότι δεν επιθυμεί την απώλεια τμήματος του εδάφους της, ενώ οι κάτοικοι της Υπερδνειστερίας θεωρούν τους εαυτούς τους ανεξάρτητους βάσει του δικαιώματος στην εθνική αυτοδιάθεση και μάλι-

Επίσης: Wolff St. "The Transnistrian Issue: Moving Beyond The Status-Quo" (2012) p. 13-16
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/224472/evidence-stefan-wolff-the-transnistrian-issue.pdf

¹⁵ βλ. Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, άρθρο 1 παρ. 2 και άρθρο 55

<http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/CONVENTIONS/UNCHARTERETC.pdf>

¹⁶ Η απόσχισή είναι μια ειδική μορφή αυτοδιάθεσης μέσω διαμελισμού ενός κράτους, ένα βίαιο κίνημα για ανεξαρτησία μιας περιοχής που βρίσκεται εντός των συνόρων ενός, συνήθως, κυρίαρχου και ανεξάρτητου κράτους.

Heraclides A.: *The Self-Determination of Minorities In International Politics* (Frank Cass, USA, 1991) p. 21-23

¹⁷ Kachuyevski A.: "Seeking Solutions in Transnistria: Looking Beyond Russia to the Challenges of "Undoing", p. 3

http://www.irex.org/system/files/Kachuyevski_Angela_Executive_Summary.pdf

¹⁸ βλ. Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, άρθρο 2.

<http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/CONVENTIONS/UNCHARTERETC.pdf>

στα στην εξωτερική και πιο ακραία όψη¹⁹. Παράλληλα, οι τελευταίοι δεσμεύονται από την αρχή *uti possidetis juris*, αρχή που επιβάλλει τον σεβασμό των συνόρων και δεν επιτρέπει την μεταβολή τους. Η συγκεκριμένη αρχή αποδεικνύει ότι η Υπερδνειστερία αποτελεί μέρος του κράτους της Μολδαβίας, παραμένει μέσα στα σύνορά του και θα πρέπει να έχει τα ίδια όρια όπως και πριν την ανεξαρτησία της. Βέβαια, για την περίπτωση της Μολδαβίας αυτό θα μπορούσε να σημαίνει ότι και τα σύνορα της Σοβιετικής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μολδαβίας θα έπρεπε να παραμείνουν τα ίδια με αυτά της νέας ανεξάρτητης Μολδαβίας²⁰.

6. Οι μέχρι τώρα προσπάθειες επίλυσης του προβλήματος

Στα χρόνια που πέρασαν από την κατάπαυση του πυρός το 1992 και τη *de facto* απόσχιση της Υπερδνειστερίας μέχρι σήμερα, επιχειρήθηκαν διάφορες πολιτικές διαπραγματεύσεις και προτάθηκαν αρκετά σχέδια, τα οποία όμως δεν έφεραν το επιθυμητό αποτέλεσμα για τη λύση του προβλήματος. Έτσι, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναγνωρίζει την Υπερδνειστερία ως περιοχή «παγωμένης διαμάχης» για την οποία αναζητείται πολιτική λύση.

Η πρώτη προσπάθεια για την επίλυση του θέματος έγινε το 1993 όταν μια αποστολή από τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη - ΟΑΣΕ πήγε στη Μολδαβία για να ξεκινήσει τις διαπραγματεύσεις ανάμεσα στις δύο πλευρές, την Μολδαβία και την Υπερδνειστερία. Για τη διευθέτηση του συγκεκριμένου προβλήματος πρότεινε ένα ειδικό καθεστώς για την Υπερδνειστερία, ενώ η Μολδαβία θα αποτελούσε τη βάση για τις συζητήσεις ανάμεσα στις δύο πλευρές²¹.

Στις 8 Μαΐου του 1997 ο πρόεδρος της Μολδαβίας Petru Lucinchi και ο πρόεδρος της Υπερδνειστερίας Igor Smirnon συναντήθηκαν στη Μόσχα και υπέγραψαν το «Μνημόνιο για την εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ της Δημοκρατίας της Μολδαβίας και της Υπερδνειστερίας» - γνωστό ως “Moscow Memorandum” ή “Primakov Memorandum”. Το σχέδιο αυτό προέβλεπε ένα πλαίσιο κοινού κράτους εντός των συνόρων της Μολδαβίας, με τη διασφάλιση αμοιβαίας ασφάλειας, ενώ έδινε και στην Υπερδνειστερία το δικαίωμα να συμμετέχει στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της Δημοκρατίας της Μολδαβίας. Στο μνημόνιο αυτό ήταν διαμεσολαβητές ο ΟΑΣΕ, η Ρωσία και η Ουκρανία, ενώ οι δύο τελευταίες μπόκαν και εγγυήτριες δυνάμεις για την τήρησή του²².

Το 1999 στη Σύνοδο Κορυφής που έγινε στην Κωνσταντινούπολη ο ΟΑΣΕ στα πλαίσια της Συνθήκης για τις Συμβατικές Ένοπλες Δυνάμεις στην Ευρώπη πρότεινε ένα σχέδιο για την απόσυρση των ρωσικών στρατευμάτων που βρίσκονταν στην περιοχή

¹⁹ Η αυτοδιάθεση διακρίνεται σε εσωτερική και εξωτερική. Για λεπτομέρειες βλ. Borgen Ch.: “The Association Of The Bar Of The City Of New York, Thawing A Frozen Conflict: Legal Aspects Of The Separatist Crisis In Moldova”, p. 7

<http://www.nycbar.org/pdf/report/NYCity%20BarTransnistriaReport.pdf>

²⁰ Kachuyevski A.: “Seeking Solutions in Transdnistria: Looking Beyond Russia to the Challenges of “Undoing”, p. 3 - 4

http://www.irex.org/system/files/Kachuyevski_Angela_Executive_Summary.pdf

²¹ Report No. 13 by the CSCE Mission to Moldova 13 November 1993

<http://www.osce.org/moldova/42307>

²² Ministry of Foreign Affairs of the PMR, The Moscow Memorandum, 1997

<http://mfa-pmr.org/index.php?newsid=479>

μέχρι το 2002 (Σχέδιο CAF)²³. Ωστόσο, η ρωσική Δούμα καθυστέρησε να υπογράψει το σχέδιο και έτσι το χρονοδιάγραμμα δεν τηρήθηκε.

Στις 17 Νοεμβρίου 2003 προτάθηκε από τη Ρωσία το σχέδιο “KOZAK” που θεωρήθηκε προέκταση του “Moscow Memorandum” του 1997 και προέβλεπε ένα ασύμμετρο ομοσπονδιακό κράτος, ενώ παραχωρούσε στην Υπερδνειστερία το δικαίωμα veto, θα μπορούσε δηλαδή να μπλοκάρει τις συνταγματικές αλλαγές. Όσον αφορά τα ρωσικά στρατεύματα, αυτά θα μπορούσαν να παραμείνουν στην περιοχή της Υπερδνειστερίας το αργότερο μέχρι το 2020²⁴. Ούτε όμως αυτό το σχέδιο οδήγησε κάπου αφού απορρίφθηκε από τον πρόεδρο της Μολδαβίας Vladimir Voronin, έπειτα από τις πιέσεις που δέχτηκε από την Αμερική και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Την επόμενη χρονιά ο ΟΑΣΕ, η Ρωσική Ομοσπονδία και η Ουκρανία, ως μεσολαβητές, διατύπωσαν τις δικές τους προτάσεις για τη δημιουργία ενός ομοσπονδιακού κράτους Μολδαβίας - Υπερδνειστερίας, ενώ το 2005 προτάθηκαν άλλα δύο σχέδια για την επίλυση του προβλήματος. Το πρώτο, από την πλευρά της Ουκρανίας, με τίτλο “Plan of Transnistrian conflict settlement” - γνωστό και ως “Yushchenko Plan”, από το όνομα του προέδρου Viktor Yushchenko, πρότεινε συμβιβασμό των αντιμαχόμενων πλευρών σε συνεργασία με τον ΟΑΣΕ, την Ουκρανία και τη Ρωσία και επιπλέον την ΕΕ και τις ΗΠΑ. Το άλλο, από την πλευρά της Μολδαβίας, αποτελούσε στην ουσία έναν νόμο που αφορούσε αποκλειστικά το κράτος της Υπερδνειστερίας γνωστό ως “Law On Fundamental Regulations of the Special Legal Status of Settlements on the Left Bank of the River Nistru”²⁵.

Το 2005 ξεκίνησαν και οι λεγόμενες διαπραγματεύσεις «5+2» που αποτελούνταν από την Υπερδνειστερία, τη Μολδαβία, την Ουκρανία, τη Ρωσία και τον ΟΑΣΕ, ενώ η ΕΕ και οι ΗΠΑ συμμετείχαν ως παρατηρητές. Οι διαπραγματεύσεις αυτές διακόπηκαν το 2006, παρέμειναν «παγωμένες και ξανάρχισαν το 2011 στη Βιέννη και από τότε βρίσκονται σε εξέλιξη. Στο μεταξύ ανέλαβε και η Γερμανία έναν πιο ηγετικό ρόλο προκειμένου να κάνει τη Ρωσία πιο συνεργάσιμη, αφού τον Ιούνιο του 2010 συναντήθηκε η Καγκελάρια της Γερμανίας Angela Merkel με τον Ρώσο πρόεδρο Dmitry Medvedev στο Meseberg για να βρουν την πιο κατάλληλη πολιτική λύση για το ζήτημα της Υπερδνειστερίας. Αυτό το μνημόνιο, γνωστό ως “Meseberg Memorandum”, είναι από τα πιο πρόσφατα που επιχειρήθηκαν αλλά ούτε αυτό έφερε αποτέλεσμα.²⁶

7. Ο ρόλος των εξωτερικών παραγόντων

7.1 ΕΕ και ΟΑΣΕ

Ο ρόλος της ΕΕ είναι να εξασφαλίσει τη διαφύλαξη της εδαφικής ακεραιότητας

²³ Agreement On Adaptation Of The Treaty On Conventional Armed Forces In Europe

<http://www.osce.org/library/14108>

²⁴ Kozak Memorandum

<http://www.stefanwolff.com/files/Kozak-Memorandum.pdf>

²⁵ Wolff St.: “A resolvable frozen conflict? The domestic and international politics of self-determination in Moldova and Transnistria” p. 10 -12

http://lisd.princeton.edu/sites/lisd/files/wolff_frozenconflict.pdf

²⁶ Regional Security And Frozen Conflicts: Example Of Moldova, p. 38-40

http://www.irf.ua/files/ukr/programs/east/frozen_conflicts.pdf

Επίσης: Wolff St. “The Transnistrian Issue: Moving Beyond The Status-Quo” (2012), p. 6

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/224472/evidence-stefan-wolff-the-transnistrian-issue.pdf

και ανεξαρτησίας της Μολδαβίας απέναντι στις προσπάθειες απόσχισης της επαρχίας της Υπερδνειστερίας, με απώτερο στόχο την πολιτική σταθεροποίηση της χώρας και την ενίσχυση του ευρωπαϊκού της προσανατολισμού²⁷. Η εμπλοκή της στο ζήτημα Μολδαβίας - Υπερδνειστερίας έγινε έντονη όταν συμμετείχε ως παρατηρητής στις διαπραγματεύσεις «5+2» και κυρίως όταν συμμετείχε στην τεχνική συμβουλευτική επιτροπή που είχε ως σκοπό να κάνει βιώσιμη την ανάπτυξη των δύο κρατών σε θέματα που αφορούν την διαχείριση των συνόρων, το νόμιμο εμπόριο και την πάταξη του λαθρεμπορίου, την ασφάλεια και την σταθερότητα της ευρύτερης περιοχής και την στήριξη των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Βασικός στόχος της ΕΕ στις σχέσεις της με την Μολδαβία, όπως και με όλες τις χώρες που έχουν προκύψει από τη διάλυση της ΕΣΣΔ είναι και η οικονομική ενίσχυση προκειμένου να ανταπεξέλθει στις δυσκολίες μετάβασης στην οικονομία της αγοράς. Έτσι, το 2011 η ΕΕ παρείχε περίπου 90εκ. € ως μακρο-οικονομική στήριξη στη Μολδαβία - ποσό αυξημένο κατά 50% από αυτό της περιόδου 2007 - 2008. Επίσης, το 2010 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Παγκόσμια Τράπεζα συνεισέφεραν περίπου 1,9 δις € για την περίοδο 2010 - 2011 ως διεθνή δωρεά, με απώτερο σκοπό να κάνουν τη Μολδαβία ισχυρή και να βελτιώσουν την εικόνα της στους κατοίκους της Υπερδνειστερίας²⁸. Επιπλέον, ο ΟΑΣΕ προσπαθεί να διατηρήσει την ειρήνη και ελέγχει τις παράνομες δραστηριότητες που διεξάγονται στη Μολδαβία και την Υπερδνειστερία όπως είναι το λαθρεμπόριο όπλων, ανθρώπων και οργάνων (βλ. στη συνέχεια, ενότητα νομικά ζητήματα).

Οι σχέσεις της ΕΕ με τη Μολδαβία ρυθμίζονται με τη Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας η οποία υπεγράφη στις 23 Ιανουαρίου του 1995 και τέθηκε σε εφαρμογή τον Ιούλιο του 1998. Αν και η Μολδαβία έχει ζητήσει από την πλευρά της να χαρακτηριστεί ως υποψήφια προς ένταξη στην ΕΕ, αυτό δεν έχει γίνει ακόμη και η τελευταία εργάζεται για τη σταδιακή προσέγγιση της προς τις ευρωπαϊκές δομές και δίνει έμφαση στην πλήρη εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων της χώρας²⁹.

7.2 Ρωσία

Η Ρωσία διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του προβλήματος ήδη από τα πρώτα χρόνια, με την βοήθεια που προσέφερε στον πόλεμο της Υπερδνειστερίας και αποτελεί «το κλειδί» για τη διευθέτηση της υπόθεσης. Ο σημαντικός της ρόλος πηγάζει από τους όρους της εκεχειρίας που υπογράφηκε το 1992, από τις στενές σχέσεις που έχει με την πλευρά της Υπερδνειστερίας καθώς και από την οικονομική στήριξη της τελευταίας από την Ρωσία. Παρόλα αυτά ο ρόλος της θεωρείται διφορούμενος καθώς από τη μια εμφανίζεται ως εγγυήτρια δύναμη και υποστηρικτής της συμφωνίας για την κατάπαυση του πυρός στην περιοχή, ενώ από την άλλη υπάρχουν αρκετές πηγές που υποστηρίζουν ότι η ίδια η Ρωσία αποτελεί μέρος της διαμάχης και ως εκ τούτου δεν μπορεί να παρουσιάζεται ως εγγυήτρια δύναμη³⁰.

²⁷ Μαλκίδης Θ.: *Ευρωπαϊκή Ένωση και Παρευξείνιος Χώρος* (εκδ. Γόρδιος, Αλεξανδρούπολη, 2004), σελ. 347

²⁸ Belitser N. "Transistrian Conflict: State of Affairs and Prospets of Settlement" (2012)

<http://www.blackseanews.net/en/read/55025>

²⁹ Μαλκίδης Θ.: *Ευρωπαϊκή Ένωση και Παρευξείνιος Χώρος*, (εκδ. Γόρδιος, Αλεξανδρούπολη, 2004), σελ. 347 - 348

³⁰ Belitser N. "Transistrian Conflict: State of Affairs and Prospets of Settlement" (2012)

<http://www.blackseanews.net/en/read/55025>

Πιο συγκεκριμένα, η Ρωσία παρείχε σημαντική οικονομική βοήθεια - υπό τη μορφή ανθρωπιστικής βοήθειας - στο καθεστώς της Υπερδνειστερίας αλλά με κάποιες ενδιάμεσες περιόδους παύσης είτε λόγω αμφιβολιών για την αλόγιστη χρήση από το προηγούμενο καθεστώς του Smirnov είτε γιατί στις τελευταίες εκλογές αναδείχτηκε ο Shevchuk και όχι ο αντίπαλός του που ήταν αγαπητός στη Ρωσία. Σε μια απόφαση του συμβουλίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναφέρεται ότι η «η Ρωσία ενεπλάκη στρατιωτικά και πολιτικά στη δημιουργία του ξεχωριστού καθεστώτος της Υπερδνειστερίας. Ακόμα και μετά την κατάπαυση του πυρός του 1992 η Ρωσία συνέχισε να παρέχει στρατιωτική, οικονομική και πολιτική στήριξη στο αυτόνομο καθεστώς, επιτρέποντάς το να δυναμώνει και να αποκτά μια σχετική αυτονομία από την υπόλοιπη Μολδαβία»³¹.

Παρά τις προσπάθειες της ΕΕ να εμπλέξει περισσότερη τη Ρωσία στην ουσιαστική επίλυση της διαμάχης, όπως για παράδειγμα με το σύμφωνο “Meseberg” το 2010, αυτή δε φαίνεται ότι επιθυμεί κάποια άμεση λύση, αντιθέτως δημιουργεί συνεχώς εμπόδια. Προφανώς την ευνοεί η κατάσταση που επικρατεί και θέλει να έχει στην επιρροή της και γενικά κάτω από τον έλεγχό της τις δύο πλευρές - ίσως και γι’ αυτό να μην έχει δώσει ακόμη απάντηση στην επιθυμία των κατοίκων της Υπερδνειστερίας να ενωθούν μαζί της. Υπάρχει όμως και η εξήγηση ότι η Ρωσία μπλοκάρει οποιαδήποτε λύση τείνει να βρεθεί γιατί δεν θέλει περαιτέρω εμπλοκή της ΕΕ στο θέμα³².

7.3 Ουκρανία

Η Ουκρανία έχει ένα επιπλέον κίνητρο για την επίλυση της διαμάχης, γιατί συνορεύει με την Υπερδνειστερία και έχει βιώσει τις άμεσες αρνητικές συνέπειες από την εμφάνιση των χιλιάδων προσφύγων που προήλθαν από τις αιματηρές συγκρούσεις του 1992, οι οποίοι ζήτησαν άσυλο. Υπάρχει επίσης και μια μεγάλη ουκρανική μειονότητα στον χώρο της Υπερδνειστερίας αφού αποτελεί ένα ποσοστό περίπου 30%.

Συχνά το ενδιαφέρον της Ουκρανίας υποβαθμίζεται από την ΕΕ, τη Ρωσία και τις ΗΠΑ, αλλά σε αυτό οδήγησε η σχεδόν παθητική στάση της Ουκρανίας από το 1995 όταν εισήλθε στις συζητήσεις ως εγγυήτρια δύναμη. Το προηγούμενο καθεστώς του Primakov δεν είχε ούτε τη θέληση ούτε την ικανότητα να ανταγωνιστεί τη Ρωσία για μεγαλύτερη πολιτική επιρροή, οπότε συνήθως συμβάδιζε με τις θέσεις της τελευταίας. Η πρόοδος που αναμενόταν από τον θρίαμβο της «Πορτοκαλί Επανάσταση» το 2005 δεν επιτεύχθηκε απόλυτα αλλά έγιναν κάποια βήματα, όπως για παράδειγμα η εγκαθίδρυση της EUBAM μεταξύ Ουκρανίας και Μολδαβίας και η παρουσίαση του σχεδίου “Yuschenko” το οποίο χρησιμοποιήθηκε ως κύριο σημείο αναφοράς για το δίκαιο της Μολδαβίας και προέβλεπε μεταξύ άλλων την αυτονομία της Υπερδνειστερίας.

Οι προεδρικές εκλογές του 2010 ανέδειξαν ως νικητή τον Victor Yanukovych ο οποίος ήταν Φιλωρώσος, γεγονός που προκάλεσε την ανησυχία της Μολδαβίας σχετικά με το νέο πλέον προσανατολισμό της χώρας. Παρόλα αυτά, η στάση της Ουκρανίας από το 2010 και εξής εξέπληξε πολλούς οι οποίοι πίστευαν ότι θα ακολουθούσε πιστά τις θέσεις της Ρωσίας. Μάλιστα όταν δεν ξανάρχισαν οι διαπραγματεύσεις τον Ιούνιο του 2011 δήλωσαν ότι «η θέση της Ουκρανίας είναι η μόνη σταθερή που υποστηρίζει ρη-

³¹ ό.π. Belitser N. “Transnistrian Conflict: State of Affairs and Prospects of Settlement” (2012) <http://www.blackseanews.net/en/read/55025>

³² Wolff St. “The Transnistrian Issue: Moving Beyond The Status-Quo” (2012) p. 20 - 22 https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/224472/evidence-stefan-wolff-the-transnistrian-issue.pdf

τά την ανεξαρτησία της Μολδαβίας, την κυριαρχία, την εδαφική ακεραιότητα εντός των διεθνώς αναγνωρισμένων συνόρων της και διευκρίνισε ότι η Υπερδνειστερία πρέπει να αποτελέσει τμήμα της Μολδαβίας»³³.

7.4. Ρουμανία

Οι σχέσεις μεταξύ της Ρουμανίας και της Μολδαβίας είναι ιδιαίτερα περίπλοκες καθ' όλη τη διάρκεια της διαμάχης διότι πολλοί αναλυτές, πολιτικοί και αξιωματούχοι και από τις δύο χώρες πιστεύουν στην ύπαρξη δύο ρουμανικών κυρίαρχων κρατών. Στην πραγματικότητα η Ρουμανία έχει πολύ στενές ιστορικές, γλωσσικές και πολιτιστικές συνδέσεις με την Υπερδνειστερία και γι' αυτό το λόγο επιθυμεί ένα σταθερό και βιώσιμο πολιτικό και οικονομικό καθεστώς.

Είναι γεγονός ότι κατά τη διάρκεια του πολέμου του 1992 η Ρουμανία παρείχε κυρίως ηθική υποστήριξη στην Μολδαβία, κάτι το οποίο δυσαρέστησε έντονα τους κατοίκους της Υπερδνειστερίας και τους έστρεψε εναντίον της. Επίσης, υπήρχαν κάποιοι φόβοι και ανησυχίες για την ενοποίηση Μολδαβίας - Ρουμανίας που προέρχονταν από την Υπερδνειστερία και οι φήμες ήταν γνωστές στην ευρύτερη περιοχή και μάλιστα παρουσιάζονταν από κάποιους ως τετελεσμένο γεγονός. Αργότερα μια πιο «ριζοσπαστική» έκδοση της «Μεγάλης Ρουμανίας» ή μάλλον της «Μεγάλης Μολδαβίας» αναπτύχθηκε από τον Ρώσο αντι-δυτικό ιδεολόγο Aleksandr Dugin και προέβλεπε την ενοποίηση των 3 κρατών - Μολδαβία, Υπερδνειστερία και Ρουμανία - σε ένα κοινό καθεστώς αλλά με την αυστηρή προϋπόθεση να βγει η Ρουμανία από το ΝΑΤΟ³⁴.

7.5. ΗΠΑ

Οι ΗΠΑ υποστηρίζουν την ιδέα ενός ομοσπονδιακού κράτους της Υπερδνειστερίας και της Μολδαβίας, διότι αυτό θα μπορούσε να εξαλείψει το σύστημα της διπλής φορολογίας και να αυξήσει τις επενδύσεις στην περιοχή. Επίσης, η ύπαρξη του ομοσπονδιακού μοντέλου θα είχε ως αποτέλεσμα την μείωση της παρουσίας των ρωσικών στρατευμάτων στην περιοχή και κατ' επέκταση την απειλή του ρωσικού ελέγχου. Ένα άλλο σημείο στρατηγικής σημασίας για τις ΗΠΑ είναι ότι ο τερματισμός και η οριστική επίλυση της σύγκρουσης Μολδαβίας - Υπερδνειστερίας θα δημιουργήσει την πιθανότητα σύναψης συμφωνίας ως προς την ίδρυση στρατιωτικών βάσεων κοντά στα ρωσικά σύνορα. Ωστόσο, προς το παρόν οι ΗΠΑ δεν εμπλέκονται άμεσα σε καμία από τις δύο πλευρές³⁵.

8. Προοπτικές για την οριστική επίλυση του προβλήματος

Το πρώτο πιθανό σενάριο για την επίλυση της διαμάχης είναι να κερδίσει η Υπερδνειστερία την ανεξαρτησία της, να αναγνωριστεί επίσημα ως ανεξάρτητο και αυτόνομο κράτος εφόσον διαθέτει και όλα τα απαραίτητα στοιχεία που ευνοούν κάτι τέτοιο

³³ Belitsner N. "Transnistrian Conflict: State of Affairs and Prospects of Settlement" (2012)

<http://www.blackseanews.net/en/read/55025>

³⁴ ό.π. Belitsner N.: "Transnistrian Conflict: State of Affairs and Prospects of Settlement" (2012)

<http://www.blackseanews.net/en/read/55025>

³⁵ Savceak Ol.: "Transnistria – Moldova Conflict" (2006)

<http://www1.american.edu/ted/ice/moldova.htm>

και να έχει την απόλυτη κυριαρχία. Αν και αυτό το σενάριο είναι το πιο απίθανο, ο blogger Aqi Rusila υποστηρίζει ότι, σε σύγκριση με το Κόσσοβο, η Υπερδνειστερία έχει πολύ περισσότερους λόγους για να αναγνωριστεί διεθνώς και η μέχρι τώρα πορεία της αποδεικνύει ότι όχι μόνο δεν αποτελεί «την μαύρη τρύπα της Ευρώπης», αλλά ότι σταδιακά έχει εξελιχθεί σε μια πλήρη κρατική υπόσταση που έχει την δική της ταυτότητα³⁶.

Ο δημοσιογράφος Vitalie Cojocari γράφει ότι η Υπερδνειστερία έχει χαθεί για πάντα για τη Μολδαβία αφού υφίσταται ως ένα ανεξάρτητο κράτος και δεν χρειάζεται παγκόσμια αναγνώριση όσο υπάρχει για αυτήν η «Μαμά Ρωσία». Η Υπερδνειστερία δεν εκπροσωπεί τη Μολδαβία και μόνο κάποιοι αφελείς από τους εκπροσώπους του Κισινάου πιστεύουν ακόμα ότι η περιοχή κατά μήκος του ποταμού Δνειστερου ανήκει στη Μολδαβία³⁷.

Κάποιοι αναλυτές μάλιστα υποστηρίζουν ότι η Υπερδνειστερία δεν ήταν ποτέ μέρος της Μολδαβίας και πως όλα αυτά τα χρόνια έχει εξελιχθεί σημαντικά και διαφέρει κατά πολύ από τους κατοίκους της άλλης μεριάς, κάτι που της δίνει τουλάχιστον το ηθικό δικαίωμα της πολιτικής αυτοδιάθεσης. Δεν μπορεί να γίνει αλλιώς αφού είκοσι χρόνια μετά τον πόλεμο, η Υπερδνειστερία έχει μία νέα γενιά. Αυτή η γενιά ενηλικιώθηκε και έχει ως δεδομένο ότι από την μια πλευρά είναι η Μολδαβία και από την άλλη η Υπερδνειστερία που αποτελούν δύο τελείως διαφορετικές οντότητες, δύο ανεξάρτητα διαφορετικά κράτη.

Το δεύτερο πιθανό σενάριο για τη λύση του προβλήματος είναι η επανένταξη της Υπερδνειστερίας στο κράτος της Μολδαβίας. Για να γίνει όμως αυτό θα πρέπει οι Μολδαβοί να αναπτυχθούν οικονομικά καθώς τα τελευταία χρόνια ζουν σε συνθήκες φτώχειας. Σε αυτό θα μπορούσε να βοηθήσει και η οικονομική ενίσχυση από την ΕΕ, η οποία αν και υποστηρίζει την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας της Μολδαβίας, έχει προτείνει προγράμματα βοήθειας και για τις δύο πλευρές του Δνειστερου. Θεωρεί και η ίδια ότι ο καλύτερος τρόπος για να αντιμετωπιστεί η απόσχιση είναι η οικονομική ανάπτυξη της χώρας, ώστε η παραμονή στη Μολδαβία να καταστεί ελκυστική προοπτική για τον πληθυσμό της περιοχής.

Παρόμοια είναι και η άποψη του δημοσιογράφου Vitalie Cojocari ο οποίος αναφέρει ότι για να θέλουν οι ίδιοι οι κάτοικοι της Υπερδνειστερίας να ενωθούν με τη Μολδαβία, θα πρέπει η οικονομία της Μολδαβίας να ανθεί, οι άνθρωποι να έχουν τα πάντα και η ζωή να είναι ένας μικρός παράδεισος. Τότε ίσως μπορέσουν να «δελεάσουν» τους κατοίκους της Υπερδνειστερίας και να φτάσουν στον πολυπόθητο συμβιβασμό και στη λύση του προβλήματος. Αν υπάρχει φτώχεια και χαλασμένοι δρόμοι τότε δε θα πειστεί ο λαός της αριστερής όχθης του Δνειστερου να ενωθεί με τη δεξιά όχθη³⁸.

Οι δυσκολίες που υπάρχουν σε αυτήν την περίπτωση αφορούν την κοινή συμφωνία για τις ιδανικές μετέπειτα συνθήκες, αφού από το σχέδιο “KOZAK” του 2003 και μετά οι Μολδαβοί απορρίπτουν κάθε προσπάθεια που γίνεται για τη δημιουργία ενός ομοσπονδιακού κράτους. Το σχέδιο “KOZAK” θεωρήθηκε από πολλούς ως η χα-

³⁶ Belitser N.: “Transnistrian Conflict: State of Affairs and Prospects of Settlement” (2012)

<http://www.blackseanews.net/en/read/55025>

³⁷ Tensions Grow at Moldova - Transnistria Security Zone

<http://globalvoicesonline.org/2013/05/01/tensions-grow-at-moldova-transnistria-security-zone/>

³⁸ ό.π. Tensions Grow at Moldova - Transnistria Security Zone

<http://globalvoicesonline.org/2013/05/01/tensions-grow-at-moldova-transnistria-security-zone/>

μένη ευκαιρία για την επίλυση του προβλήματος, που έμεινε στο παρελθόν και δεν μπορεί να αναβιώσει. Παρόμοια ρύθμιση προέβλεπε όμως και το σχέδιο “Yushchenko” του 2005 με την ενσωμάτωση της Υπερδνειστερίας στη Δημοκρατία της Μολδαβίας και την δημιουργία ενός ενιαίου συνόλου με κοινή κυβερνητική αρχή, δημοκρατικό πολιτικό σύστημα και ίσα δικαιώματα. Το ιδανικό λοιπόν θα ήταν ο συνδυασμός αυτών των δύο σχεδίων (KOZAK και Yushchenko) για την ομαλή ενσωμάτωση της Υπερδνειστεριακής Μολδαβικής Δημοκρατίας, παρέχοντας της εξωτερική πολιτική ασφάλεια και άμυνα.

Άλλη μια προβληματική πλευρά σχετίζεται με την ένταξη της Μολδαβίας στην ΕΕ. Αυτή θα ήταν η καλύτερη λύση για το πρόβλημα αλλά η Υπερδνειστερία αποτελεί το εμπόδιο για αυτήν την προοπτική και δυσχεραίνει την ένταξη. Ο δημοσιογράφος Cojocari το λέει ξεκάθαρα: «*Η εύκολη λύση (για την επίλυση του προβλήματος) είναι να αφήσουμε την Υπερδνειστερία ήσυχη. Είναι στο χέρι μας. Έχουμε ένα στόχο. Πρέπει να είμαστε μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έχοντας την Υπερδνειστερία, δε θα μπορούμε να το πετύχουμε αυτό, ενώ χωρίς αυτήν, μπορούμε*»³⁹.

Κάποιες άλλες προοπτικές για την επίλυση του ζητήματος αφορούν αφενός την ένταξη της Μολδαβίας στη Ρουμανία και αφετέρου την ένταξη της Υπερδνειστερίας στη Ρωσία. Ο πρόεδρος της Ρουμανίας Traian Băsescu δήλωσε ότι το κλειδί για τη λύση της σύγκρουσης Μολδαβίας - Υπερδνειστερίας δεν βρίσκεται ούτε στο Κισινάου, ούτε στη Μόσχα, αλλά η Μολδαβία θα πρέπει να ενωθεί με την Ρουμανία. Τότε θα προστατευθεί από τη Μόσχα και θα καταφέρει με τη βοήθεια της Ρουμανίας να ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Από την άλλη, η Υπερδνειστερία δεν κρύβει την επιθυμία της να ενσωματωθεί με την Ρωσία. Σε δημοψήφισμα μάλιστα που έγινε στις 17 Σεπτεμβρίου 2006 οι ψηφοφόροι της αυτοανακηρυγμένης Δημοκρατίας ψήφισαν με ποσοστό 93,1% υπέρ της ανεξαρτητοποίησής τους από τη Μολδαβία και της ένωσης με τη Ρωσία, με την οποία όμως δεν συνορεύει. Παρόλα αυτά δεν φαίνεται ότι η Ρωσία θα αποδεχτεί την ένωση με την Υπερδνειστερία στο άμεσο μέλλον⁴⁰.

9. Σημερινή κατάσταση

Είκοσι τρία χρόνια μετά την δήλωση ανεξαρτησίας της Υπερδνειστερίας, η Δημοκρατία της Μολδαβίας έχει σημειώσει ελάχιστη πρόοδο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας και την δημιουργία ενός δημοκρατικού καθεστώτος. Η χώρα παραμένει φτωχή και οι αρχές της δεν έχουν καταφέρει ακόμη να λύσουν το ζήτημα της εσωτερικής τους διαμάχης. Η ΕΕ μένει σιωπηλή για το θέμα, ο ΟΑΣΕ έχει αποδυναμωθεί και το ζήτημα παραμένει άλυτο, καθώς έχουν προκύψει άλλα πιο σημαντικά θέματα - όπως είναι το Κόσσοβο⁴¹. Η Υπερδνειστερία εξακολουθεί να μην αναγνωρίζεται διεθνώς, παρά το γεγονός ότι στην πραγματικότητα αποτελεί ένα de facto αυτόνομο κράτος μέσα στα σύνορα της Μολδαβίας και λειτουργεί ως προεδρική δημοκρατία με δική της κυβέρνηση, κοινοβούλιο, σύνταγμα, σημαία, εθνικό ύμνο, αστυνομία, στρατό και νόμισμα

³⁹ ό.π. Tensions Grow at Moldova - Transnistria Security Zone

<http://globalvoicesonline.org/2013/05/01/tensions-grow-at-moldova-transnistria-security-zone/>

⁴⁰ Μπαλτζώης Ι. Α.: “Μολδαβικό Έθνος δεν υπάρχει”, περιοδικό Προβληματισμοί, τεύχος 68 (2012)

http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t68/t68_11.html

Επίσης: Εχέδωρος Γ.: Βαλκανικό περισκόπιο, Άρθρα και Σκέψεις (2014)

http://www.echedoros-a.gr/2014/01/blog-post_2343.html

⁴¹ Moldova, Transnistria and European Democracy Policies p. 1

http://www.fride.org/descarga/COM_Moldav_ENG_feb07.pdf

(το ρούβλι).

Είναι γεγονός ότι η Υπερδνειστερία έχει αναπτύξει πολύ την οικονομία της με τις εξαγωγές που κάνει - σε αυτό βοηθά και το λιμάνι της Οδησσού από την πλευρά της Ουκρανίας- και πως είναι δύο φορές πιο πλούσια από την Μολδαβία⁴², γεγονός που καθιστά δυσκολότερη την επίλυση του προβλήματος. Σημαντικό οικονομικό παράγοντα αποτελεί και το λαθρεμπόριο βέβαια που ανέπτυξε από τα όπλα της 14^{ης} Ρωσικής στρατιάς, κάτι το οποίο δεν παραδέχονται. Ωστόσο, υπάρχουν ακόμη και σήμερα τεράστια αποθέματα παρωχημένων αλλά πολύ επικίνδυνων σοβιετικών όπλων και κάποιοι Ρώσοι στρατιώτες στα σύνορα ως «διασφαλιστές της τάξης και της ειρήνης» με τον ισχυρισμό ότι θα φύγουν μόλις βρεθεί κάποια οριστική πολιτική λύση⁴³.

Η Υπερδνειστερία εξακολουθεί να διατηρεί μια σοβιετική αίσθηση αφού οι δρόμοι μοιάζουν ίδιοι με εκείνους τη Σοβιετικής Ένωσης του 1980, η σημαία τους έχει ως σύμβολο το σφυρί και το δρεπάνι - έμβλημα του κομμουνισμού - ενώ και σε δημόσιους χώρους υπάρχουν μνημεία σοβιετικής εποχής, όπως είναι για παράδειγμα το άγαλμα του Λένιν. Οι επίσημες γλώσσες της είναι τα Ρωσικά, Ρουμανικά και Ουκρανικά, αλλά η καθομιλουμένη και η επίσημη γλώσσα του κράτους είναι τα Ρωσικά, γεγονός που δημιουργεί προβλήματα σε έναν μεγάλο αριθμό ανθρώπων που μιλούν τα Ρουμανικά. Όσοι εισέρχονται στην Υπερδνειστερία περνούν από αυστηρό έλεγχο από τους Ρώσους, Υπερδνειστερίους και Μολδαβούς στρατιώτες και αφιερώνουν πολύ χρόνο στη συμπλήρωση των απαραίτητων χαρτιών για την παραμονή τους. Να σημειωθεί ότι οι κάτοικοι της Υπερδνειστερίας έχουν τα δικά τους διαβατήρια, τα οποία ωστόσο δεν αναγνωρίζονται έξω από το κράτος - όπως άλλωστε συμβαίνει και με το νόμισμα τους⁴⁴.

10. Συμπεράσματα

Καταληκτικά θα λέγαμε ότι η διαμάχη Υπερδνειστερίας - Μολδαβίας, σε σύγκριση κυρίως με τις άλλες «παγωμένες διενέξεις» της Ευρώπης (Νότια Οσσετία, Αμπχαζία, Ναγκόρνο - Καραμπάχ) θεωρείται η μοναδική που διαθέτει όλες τις πιθανότητες για να φτάσει σε μια βιώσιμη και ειρηνική λύση. Σύμφωνα με τον γενικό γραμματέα του ΟΑΣΕ Lamberto Zannier υπάρχει θετικό κλίμα και από τις δύο πλευρές και μπορούν να γίνουν προσπάθειες ώστε να έρθει η πρόοδος. Δε θα πρέπει να χαθεί άλλος πολύτιμος χρόνος με προτάσεις άλλων σχεδίων για μια πιθανή λύση και πώς αυτά μπορούν να εφαρμοστούν.

Σίγουρα η ΕΕ θα πρέπει να παίξει έναν πιο ενεργό ρόλο στις διαπραγματεύσεις και να καθορίσει συγκεκριμένους κανόνες, μηχανισμούς και το γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα μπορεί να ευδοκιμήσει η λύση του προβλήματος. Από παρατηρήτρια που ήταν στις διαπραγματεύσεις «5+2», μαζί με τις ΗΠΑ θα πρέπει τώρα πια να περάσει στην πράξη και να στηρίζει περισσότερο από οικονομική άποψη τις δύο πλευρές, αφού

⁴² Η οικονομία της βασίζεται σε ένα συνδυασμό της βαριάς βιομηχανίας (παραγωγή χάλυβα), της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και της μεταποίησης (κλωστοϋφαντουργία), που από κοινού αποτελούν περίπου το 80% της συνολικής βιομηχανικής παραγωγής. βλ. Transnistria & Gagauzia <http://www.jewishtravelagency.com/JewishTravel/Transnistria%20&%20Gagauzia.pdf>

⁴³ Belitser N.: "Transnistrian Conflict: State of Affairs and Prospects of Settlement" (2012) <http://www.blackseanews.net/en/read/55025>

⁴⁴ Transnistria & Gagauzia <http://www.jewishtravelagency.com/JewishTravel/Transnistria%20&%20Gagauzia.pdf>

την παρούσα φάση η στήριξη της Ρωσίας είναι μεγαλύτερη⁴⁵.

Βιβλιογραφία

Βιβλία

- Γραμματίκας Β.: Η Διεθνής προστασία των μειονοτήτων και η αντιμετώπισή τους στα παρευξείνια κράτη της Ε.Σ.Σ.Δ. (Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010)
- Μαλκίδης Θ.: Ευρωπαϊκή Ένωση και Παρευξείνιος Χώρος, (Εκδ. Γόρδιος, Αλεξανδρούπολη, 2004)
- Heraclides A.: The Self-Determination of Minorities In International Politics (Frank Cass, USA, 1991)

Διαδικτυακοί τόποι - άρθρα

Ιστοσελίδα της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης, «Minorities Rights Group International»
<http://www.minorityrights.org/5019/moldova/moldova-overview.html>

Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών

<http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/CONVENTIONS/UNCHARTERETC.pdf>

Belitser Natalya: “Transnistrian Conflict: State of Affairs and Prospects of Settlement” (2012)

<http://www.blackseanews.net/en/read/55025>

Buttin Félix: “A Human Security Perspective On Transnistria, Reassessing The Situation Within The “Black Hole Of Europe” (2007)

http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/5385~v~A_Human_Security_Perspective_on_Transnistria_Reassessing_the_Situation_Within_the_Black_Hole_of_Europe.pdf

Kachuyevski Angela: “Seeking Solutions in Transdnistria: Looking Beyond Russia to the Challenges of “Undoing”

http://www.irex.org/system/files/Kachuyevski_Angela_Executive_Summary.pdf

Savceak Olga: “Transnistria – Moldova Conflict” (2006)

<http://www1.american.edu/ted/ice/moldova.htm>

Stefan Wolff: “A resolvable frozen conflict? The domestic and international politics of self-determination in Moldova and Transnistria”

http://lisd.princeton.edu/sites/lisd/files/wolff_frozenconflict.pdf

Stefan Wolff: “The Transnistrian Issue: Moving Beyond The Status-Quo” (2012)

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/24472_evidence-stefan-wolff-the-transnistrian-issue.pdf

Εχέδωρος Γ.: Βαλκανικό περισκόπιο, Άρθρα και Σκέψεις (2014)

http://www.echedoros-a.gr/2014/01/blog-post_2343.html

Μπαλτζώης Ι.Α.: Μολδαβικό Έθνος δεν υπάρχει, περιοδικό Προβληματισμοί, τεύχος 68 (2012)

http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t68/t68_11.html

Εφημερίδα «Ριζοσπάστης», Διαπραγματεύσεις για την Υπερδνειστερία (1998)

⁴⁵ Belitser N.: “Transnistrian Conflict: State of Affairs and Prospects of Settlement” (2012)
<http://www.blackseanews.net/en/read/55025>

<http://www2.rizospastis.gr/story.do?id=3719535&publDate=1998-03-21%2000:00:00.0>

Regional Security And Frozen Conflicts: Example Of Moldova (2013)

http://www.irf.ua/files/ukr/programs/east/frozen_conflicts.pdf

Jos Boonstra: Idova, Transnistria and European Democracy Policies

http://www.fride.org/descarga/COM_Moldav_ENG_feb07.pdf

The Association Of The Bar Of The City Of New York, Thawing A Frozen Conflict: Legal Aspects Of The Separatist Crisis In Moldova

<http://www.nycbar.org/pdf/report/NYCity%20BarTransnistriaReport.pdf>

Transnistria & Gagauzia

<http://www.jewishtravelagency.com/JewishTravel/Transnistria%20&%20Gagauzia.pdf>

Kozak Memorandum

<http://www.stefanwolff.com/files/Kozak-Memorandum.pdf>

Report No. 13 by the CSCE Mission to Moldova 13 November 1993

<http://www.osce.org/moldova/42307>

Ministry of Foreign Affairs of the PMR, The Moscow Memorandum, 1997

<http://mfa-pmr.org/index.php?newsid=479>

Agreement On Adaptation Of The Treaty On Conventional Armed Forces In Europe

<http://www.osce.org/library/14108>

Tensions Grow at Moldova -Transnistria Security Zone

<http://globalvoicesonline.org/2013/05/01/tensions-grow-at-moldova-transnistria-security-zone/>

Συνομογραφίες

ΕΕ= Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΣΣΔ= Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών

ΗΠΑ= Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΟΑΣΕ= Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη

ΕΒΑΜ= European Border Assistance Mission

ΝΑΤΟ= North Atlantic Treaty Organization

ΡΜΡ= Pridnestrovian Moldavian Republic

Κωνσταντινίδου Γρηγορία - Καρολίνα

(Φιλολόγος, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια Α.Π.Θ.)

Μία σύντομη παρουσίαση του συστήματος ειδικής αγωγής στην Τουρκία***A brief presentation of the special education system in Turkey*****Abstract**

Special education is a field which is drawing the constant attention of parents, educators, human rights' organizations and governments all over the world. It is a fact that all people, without discriminations, deserve to receive the appropriate education. The present paper is making an attempt to indicate the way the special education system functions in Turkey, in an intercultural framework. Turkey is a candidate country for joining the European Union, thus it is trying to adopt the Copenhagen criteria in the process of becoming a member. There is an overview of how special education is defined in Turkey, the related legislation, the services provided, the special schools and facilities used and the attitude of the government towards students with special needs. Turkey is following the multi-track approach - a model containing the application of various inclusive education practices.

Keywords: special education, Turkey, definition, legislation, services, facilities, multi-track approach, inclusion

1. Ορισμοί ειδικών αναγκών/αναπηρίας

Όλα τα άτομα που παρουσιάζουν διαφορά από τα κοινά χαρακτηριστικά, αξιολογούνται στο πεδίο εφαρμογής της ειδικής εκπαίδευσης. Τα άτομα που χρήζουν ειδικής εκπαίδευσης είναι εκείνα που βρίσκονται σε πολύ διαφορετικό επίπεδο από τους συνομηλίκους τους όσον αφορά τα ατομικά χαρακτηριστικά και την εκπαιδευτική επάρκεια (Eurydice, 2009/2010: 277).

Όσοι διαγιγνώσκονται με νοητική υστέρηση¹, πολλαπλές αναπηρίες, διαταραχή ελλειμματικής προσοχής με υπερκινητικότητα, προβλήματα λόγου και γλώσσας, συναισθηματικές και συμπεριφορικές διαταραχές, διαταραχές της όρασης και της ακοής, ορθοπαιδικές διαταραχές και αυτισμό, περιλαμβάνονται σε αυτό το πλαίσιο. Στο πλαίσιο της ειδικής αγωγής περιλαμβάνονται και τα χαρισματικά άτομα (ό.π.). Τα Κέντρα Προσανατολισμού και Έρευνας (Rehberlik ve Araştırma Merkezleri - HEMs) επιδιώκουν να εντοπίσουν παιδιά που έχουν ανάγκη ειδικής εκπαίδευσης και να τους προσφέρουν τις καλύτερες δυνατές εγκαταστάσεις παροχής συμβουλών (Eurydice, 2011: 6).

Το άτομο που ορίζεται με ειδικές ανάγκες, σε ποσοστό τουλάχιστον 20%, από τους εξουσιοδοτημένους φορείς και τις ενώσεις υγείας και αποδέχεται την ανάγκη υποστηρικτικής εκπαίδευσης από τα Συμβούλια Αξιολόγησης Ειδικής Εκπαίδευσης, μετά από εκπαιδευτική αξιολόγηση και διάγνωση, δέχεται την παροχή υπηρεσιών σε ειδικά

¹ Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στις ακόλουθες κατηγορίες νοητικής υστέρησης: πολύ σοβαρή νοητική υστέρηση, σοβαρή νοητική ανεπάρκεια, μέτρια νοητική ανεπάρκεια και ήπια νοητική ανεπάρκεια (Eurydice, 2009/2010: 273).